

Van de nood een *deugd* maken, of terug naar de Bijbel?

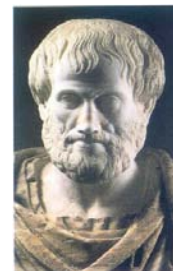
Enkele kanttekeningen¹ naast de recensie in *Bijbel&Onderwijs* met als titel:
[Nieuwste hype uit Zwolle?](#)

In de negentiger jaren was er sprake van een revival van begrippen als deugden, normen en waarden. Deze Renaissance resulteerde, nu al weer geruime tijd, binnen de ethiek in een hernieuwde belangstelling voor de zogeheten *deugdenleer*. Ondanks deze herleving van de *deugd* is het inmiddels ieder duidelijk: we leven in een tijd die gekenmerkt wordt door een grote morele, ethische onzekerheid. Vroeger was voor christen en niet christen volstrekt duidelijk wat goed of wat fout was, maar dat geldt al lange tijd niet meer² en dit wordt openlijk al meer erkent. Het grote verval van normen en waarden heeft intussen ook de christelijke gemeenschap breed getroffen. De morele crisis, want zo doet dit grote verval van normen en waarden zich toch wel kennen, leidt intussen ook binnen deze kring tot een opmerkelijk groeiende interesse voor de deugdenleer - men zoekt houvast. Als

het gaat om ethisch hete hangijzers heeft op het christelijk erf al lang niet meer de Bijbel het eerste en laatste Woord. Integendeel, in die vele ethische kwesties is of wordt ze naar de smaak van haar aanhang handig buiten spel gezet.

Wanneer de Bijbel niet meer (voldoende) gids kan en mag zijn voor het leven van de christen, dan zal elders gezocht (moeten) worden naar bijvoorbeeld houvast om hoe als mens 'goed' te leven. Wat is dan de bron voor het *juiste* - overtuigende - inzicht dat de mens kan aanzetten tot het *juiste* handelen? Wat (Wie) mag als herkomst dienen voor morele waarden? En hoe de mens tot dat inzicht te brengen? Is er in dezen buiten de Bijbel en God een algemeen geldende waarheid te vinden? Wanneer God en Zijn Woord onvoldoende blijken, dan is de nood groot en schijnt de stap om van die nood een *deugd*³ te maken klein en voor de hand liggend. Is daarom een terugkijken naar, en vooral een teruggrijpen op het grijze verleden een optie? Wat te denken van Socrates, de man bij uitstek van historisch belang als het gaat om de *deugdenleer*, de *deugd*? Socrates geloofde dat wanneer de mens eenmaal tot het *juiste* inzicht was gebracht het *juiste* - behoorlijke - handelen daar automatisch op zou volgen. Maar *wat* is het juiste inzicht? En *hoe* krijg je dat? Bij Socrates speelt de *rede* een allesbepalende rol.⁴ Het *redelijk* inzicht wordt de maatstaf voor en van alle menselijk handelen. Heel het menselijk gedrag wordt er door bepaald. Vermeldenswaard is evenwel, dat Socrates zich op beslissende momenten naast (of boven?) de rede liet leiden door 'zijn demon'⁵ die hem van bepaalde handelingen afhield of aanspoorde. Juist richting degene voor wie de Bijbel haar gidsfunctie heeft verloren, dan wel bezig

Socrates

¹ Deze kanttekeningen volgen op de recensie van het praktijkboek morele vorming voor de basisschool van Wima van der Jagt & Pieter Vos, *Doe me een deugd*, Boekencentrum, Zoetermeer 2010 in *Bijbel & Onderwijs*. De recensie is ook te vinden op <http://www.bijbels-perspectief.nl> onder boekbespreking.

² Vgl. het 'profetisch' spreken van Francis Schaeffer, *De God Die Leeft*, Buiten&Schipperheyn, Amsterdam 1970, p. 14,15. Een hernieuwd, desnoods iets 'gereviseerd', uitgeven van zijn werk zou zeker het overwegen waard moeten zijn.

³ Deugd hier bedoeld als komend vanuit de deugdenleer.

⁴ Dit de mens tot het juiste inzicht (helpen) brengen met de uiteindelijke bedoeling dat ze vervolgens ook behoorlijk zouden handelen, wordt socratisch ethisch determinisme genoemd.

⁵ Wat wordt er met 'demon' bedoeld? Sommigen stellen dat er hier gedacht moet worden aan zijn innerlijke stem, de stem van het geweten. Anderen gaan verder en geloven dat het gaat om een goddelijke stem. Zie ook: *De Mythe van de Supermens* van Thomas Gerlach in *Promise* onder 'Leven op een hoger plan' (klik voor dit artikel op [HIER](#)). De oude Grieken zoals Aristoteles, Plato en ook Socrates e.a. geloofden dat zij een demon hadden, die zij de 'genius' noemden. Ruckman zegt dat zij beweerden hun superieure kennis van een demon kwam, wat voor hen dus een positieve betekenis had. Zo Peter S. Ruckman in *Theological Studies*, Vol. 2, Bible Baptist Bookstore, Pensacola, USA, 1998, p. 1014. De vraag wordt dan interessant of Socrates wellicht demonisch gebonden was. Plato citeert (*Theagras*) een uittaling van Socrates waarin deze aangeeft dat hij al als kind onder de invloed van een geest was. In zijn *Memorabilia* refereert Xenophon onomwonden aan offers die Socrates thuis en in de tempels bracht en zegt hij dat Socrates claimde door een godheid geleid te worden en zich liet leiden door

is te verliezen, moet toch benadrukt worden dat een en ander volstrekt conflicteert met Gods Woord.

Zoals aangegeven kan er ook binnen christelijke kring een duidelijke hang tot herinterpretatie en actualisatie van de oude deugdenleer worden vastgesteld. Ondermeer het pas verschenen boek *Doe me een deugd* is daarvan een sprekend bewijs.

De oorsprong van de deugdenleer is te vinden in de Griekse oudheid, zoals met de verwijzing naar Socrates zojuist al gesuggereerd. In die Griekse oudheid heerste een denkcultuur die doordrenkt werd door een godenwereld welke vanuit Bijbels perspectief zondermeer als afgodisch is te kwalificeren.⁶ Naast Socrates kan ook gedacht worden aan Plato en Aristoteles.

Wat de huidige herinterpretatie en actualisatie van de deugdenleer aangaat, moet naast Pieter Vos ook de naam van Paul van Tongeren worden genoemd.⁷

Wat houdt de deugdenleer of deugdenethiek in, en is er geen christelijke ethiek (meer) mogelijk?

Nemen we de deugdenleer eens nader onder de loep. De deugdenleer wordt wel gedefinieerd als:

zeven deugden

een ethische visie die uitgaat van de deugden. Bij een te nemen beslissing zal men met de deugden rekening (hebben te) houden. De bedoeling - motieven - van de handelende persoon behoort deugdelijk (goed) te zijn. Is iemand 'goed' dan volgt als resultaat het 'goede handelen'. Cruciale vragen in de deugdenethiek zijn daarbij: 'wat voor soort mens ben ik' en 'wat

maakt (mij) tot een 'goed' mens'. Wat zijn deugden? Deugden worden gezien als eigenschappen horend bij de persoonlijkheid van de mens, die deze mens tot een goed mens maken. De (ethische) deugd wordt beschouwd als een door gewoonte gevormde (karakter)deugd. De deugd is dus een 'kwaliteit' van een persoon, van diens karakter. Deugd is een blijvende dispositie die wordt verworven en gevormd door opvoeding⁸, juiste keuzes en juist handelen. Volgens Paul van Tongeren wordt de juistheid van de keuze(s) bepaald door het weten te vinden van *het (juiste) midden*, een midden dat - toegegeven - relatief mag heten, maar ondanks dat door een maat wordt bepaald, die zichtbaar wordt in 'de verstandige'. Voor '*het weten te vinden van het juiste midden*' te verduidelijken, wordt eerst gekeken naar welke deugden er zoal zijn. Het blijkt dat Socrates vier kardinale⁹ deugden¹⁰ kende, te weten:

1. wijsheid verstandigheid of bezonnenheid (prudentia)
2. dapperheid, moed (fortitudo)
3. matigheid (temperantia)
4. rechtvaardigheid (justitia)

Staan we, om '*het weten te vinden van het juiste midden*' te verduidelijken, nu even stil bij de deugd 'moed'. Er zijn hierbij twee uitersten te benoemen: lafheid en onbezonnenheid. De 'verstandige' zal zoeken naar *het juiste midden*.¹¹ *Het juiste midden* ligt dus tussen twee extremen.

Op gelijke wijze zijn ook de overige deugden te benaderen.¹²

Naast de vier kardinale deugden zijn nog andere deugden te noemen:

- eerlijkheid
- waarachtigheid
- betrouwbaarheid
- vroomheid

voorspellende voortekenen. Vanuit deze 'leiding' heeft hij velen advies gegeven. Vanuit dergelijke gegevens moet - met vroege kerkvaders - verondersteld worden dat het om een *boze geest* ging ook al noem je die geest 'agathos daimōn', goede geest.

⁶ Vgl. Handelingen 17:15 v.v. waar wordt aangegeven dat Paulus' geest in hem geprikkeld werd omdat 'de stad zo vol van afgodsbeelden was'. Vgl. ook Wayne Grundem, Systematic Theology, Intervarsity Press, Nottingham UK 1994, p. 417.

⁷ De deugdenleer lijkt welhaast een stokpaardje te worden van Pieter Vos (mede-auteur van *Doe me een deugd*), gelet op zijn niet aflatende reeks publicaties rond dit onderwerp, terwijl ook de man op de achtergrond van *Doe me een deugd*, Paul van Tongeren, bijkans door dit onderwerp lijkt geobsedeerd.

⁸ Zie wat het belang van 'opvoeding' betreft onder noot 21.

⁹ Het bijvoeglijk naamwoord kardinaal komt uit het Latijn, van cardo, dat scharnier betekent.

¹⁰ Deze deugden waren gebaseerd op de drie van oudsher in de mens te onderscheiden centra van motivatie: de buik, het hart, het hoofd.

¹¹ In het Grieks: to meson. Aangezien het instinct neigt naar een uiterste moet het verstand die drang corrigeren.

¹² Er kan gesteld worden dat het gaat om het zoeken van de 'gouden middenweg' en het bepalen daarvan is situatief. Vooraf ligt namelijk het midden niet vast - van invloed is de praktijk. De deugdenethiek is zo feitelijk een *situatieve ethiek*. Niet het gevoel, maar de logos (de rede, het verstand - argumentatie op basis van het verstand) is de bepalende factor. Hoe moet dan de demon bij Socrates etc. worden geïnterpreteerd?

- rechtschapenheid
- zachtmoedigheid

Om de deugdenleer binnen de kerk te kunnen 'opnemen' zijn er de zogenaamde theologale deugden bijgekomen:

- geloof
- hoop
- liefde

Gaan we nog even in op het aspect van het zojuist kort geduide *juiste midden*. Ten aanzien hiervan zijn een aantal dusdanige kritische vragen te stellen, dat een zinvol kunnen spreken daarvan betwijfeld moet worden:

Wie bepaald het juiste midden? Wie mag in dezen 'verstandig' genoemd worden/heten (wat is de maatstaf voor 'verstandig' - moet ook daar gezocht worden naar een juiste midden?)? Is de ethicus de verstandige? Moeten we ons tot hem richten? Hoe kunnen we weten tot wie ons te richten?¹³ Is om dat te kunnen weten al niet voorkennis nodig? Hebben we daarvoor ook niet 'iets'/'iemand' anders nodig (vergelijk de rol van de demon bij Socrates e.a. en, als het een persoon is, betekent dat dan dat deze persoon 'de voorbeeldigheid', 'de norm' belichaamt)? Of leidt een socratisch gesprek (dialectisch) tot het juiste midden? Is dat midden absoluut en imperatief? Is het geldend voor alle tijden? Hoe zit het met *het juiste midden* en de theologale deugden?¹⁴

Een onbekende bron stelde in het kader van soortgelijke vragen: *'in situaties met conflicterende waarden met ongewilde effecten en niet plaatsbare handeling, kan godsdienst een uitkomst bieden om ermee om te gaan.'* Dringt zich echter dan niet de vraag op wat er onder 'godsdienst' moet worden verstaan¹⁵ en tegelijk ook, of 'godsdienst' zo niet tot een 'excussluitstuk' wordt gemaakt?

Het mag zijn dat de deugdenleer zelfs degene die zich christen noemt aanspreekt, maar het geheel doet kunstmatig en geforceerd aan. Bovenal doet ze geen recht aan Gods Woord, helemaal niet wanneer ze (als enig betrouwbare bron voor en van de enige ware godsdienst, het christelijk geloof) enkel gehanteerd wordt op momenten dat 'de verstandige' er met 'de rede' niet uitkomt. Daarenboven zal ieder waarachtig wedergeboren kind van

God weten, dat Gods Woord geen 'deugden' kent in de zin van de klassieke of een hoe ook opgepimpte deugdenleer en al evenmin iets heeft met een *juiste midden*.¹⁶ De Bijbel spreekt over Christus gelijkvormig worden en de vrucht van de Geest en dat onder de noemer 'sterven aan je zelf' en 'meegekruisigd zijn'. Het enig juiste midden is te vinden op Golgotha, bij het kruis van Jezus Christus. Bij de deugdenethiek gaat het om eigen uitgehouwen, gebroken bakken die geen water houden (Jer. 2:13). De rede voert de boventoon en dat terwijl nu juist het Woord van God aandringt op

¹³ Wie hier 'uitblinkt', kan zelfs bekroond worden met bijvoorbeeld de eretitel Master Facilitator. Zie onder Trainingen/Annelies Wiersma op: <http://www.actonvirtues.nl/>.

¹⁴ Neem enkel 'liefde' - agapè. Deze liefde is een uiterste, Jezus gang naar het kruis bewijst dit, en kent geen midden. Wanneer Jezus spreekt over 'geloof' als van een mosterdzaadje, dan raakt Hij het uiterste en is er geen plaats voor 'het midden'. Hoor Petrus (1 Petr. 1:3-12), ja sowieso heel Gods Woord, spreken over 'hoop' en we ontdekken dat ze ankeren in de onzichtbare werkelijkheid. Geen midden, maar eeuwigheid. Wordt niet het geloof en ook de liefde daar bevestigd? Kortom, spreken van geloof, hoop en liefde als theologale deugden is niet meer dan een nutteloze poging de deugdenleer voor de christen aanvaardbaar te maken. Waar dit toe kan leiden zien we bijvoorbeeld bij professor Maneschijn - zie noot 24.

¹⁵ Wordt onder 'godsdienst' enkel het christelijk geloof verstaan, of doelt het begrip ook op andere religies. Voor de christen is dat laatste onacceptabel. Dat het hier om een reële vraag gaat, mag blijken uit het gegeven dat op 09 oktober 2009 een Conferentie '*Deugden in Oost en West*' werd gehouden aan de Universiteit van Leiden waar naast [het Christendom ook Hindeoïsme Islam Boeddhisme Jodendom en het humanisme](#) in dit kader aan bod kwamen. Ook hier gaf Paul van Tongeren acte de présence. Maar ook het *Virtues Project* (opgericht in 1991) sluit als het gaat om deugden de andere religies niet uit. Zij stelt dat onderzoek heeft aangetoond dat meer dan 360 deugden ten grondslag liggen aan elke religie (zie hyperlink noot 15 onder Deugden/Deugdprojecttm). Opmerkelijk is dat ook binnen de occulte gemeenschap deugden een rol spelen – vgl. b.v.: <http://www.aikido.be/aikido/bushido-7-deugden>.

¹⁶ Zelfs het gedachtegoed van Thomas van Aquino kan de kloof tussen de wereld van Aristoteles cs. en wat de bijbel leert niet dichten. We komen er niet met: Bonum est faciendum et malum vitandum - het goede moet gedaan worden en het kwade vermeden.

een veranderd denken.¹⁷ Het denken van de ongelovige wordt in de Bijbel niet voor niets ijdel en verduisterd genoemd (Ef. 4:18). De ongelovige heet met blindheid geslagen (2 Cor. 4:3, 4) en dat door de god dezer eeuw.¹⁸ Is het in het kader van deugden niet opmerkelijk dat Paulus in het aangehaalde Efeze 4, in relatie tot een 'verjongd worden door de geest van ons denken', spreekt over 'het aandoen van de nieuwe mens', 'die naar (de wil) van God geschapen is in waarachtige *gerechtigheid* en *heiligheid*' (Ef. 4:24 – cursiveringen jgh).

Het *doen* (handelen) van onze kant is - i.t.t. *doe* me een deugd - niet meer en niet minder dan een kwestie van *het aandoen van de nieuwe mens* en dat is het logisch ge- en vervolg van het je overgeven om meegekruisigd te zijn, sterven aan je oude mens!¹⁹ Kijk wat Paulus vervolgens zegt over 'de nieuwe levenswandel' (ver 25 e.v.). Dat gaat toch heus verder en dieper dan een deugdenleer die door de mens is bedacht en door de tijd heen al maar wordt bijgesteld en waarbij het gaat om een werken in en vanuit eigen kracht.²⁰ *Gerechtigheid* en *heiligheid* leer je (ook) niet door opvoeding²¹ of een deugdenproject met vijf strategieën²², maar is het gevolg van het toelaten van Jezus Christus als Verlosser en Heer in het hart van je leven – Hij op de troon, Ik aan het kruis. De christen weet door de overtuiging van de Heilige Geest dat hij in Adam zondig (zondaar) is en dat de zonde tot in elk facet van het leven is doorgedrongen, heel de mens heeft doortrokken. Ja zodanig, dat Paulus waagt te stellen dat in hem (lees de mens) geen *goed* woont Rom. 7:18.²³

De huidige 'morele crisis' vindt haar oorsprong in die ontworteling van de mens - de zondeval, het zondaar zijn van de mens - en zal slechts aangepakt kunnen worden als de zondaar tot de erkenning komt van het ontbreken van de zijnsgrond - God - in zijn leven en de zondaar vervolgens vanuit dit erkennen tot overgave komt aan Jezus Christus. De oplossing van de verloedering en het morele verval in onze tijd ligt voor de christen niet in het kiezen voor een (al of niet opgeleukte) deugdenleer, maar in het (opnieuw) komen aan de voet van het kruis. Waartoe het toch op het 'christelijk' erf hanteren van de deugdenethiek kan leiden, zien we negatief gedemonstreerd bij professor Maneschijn. Op geheel eigen wijze weet hij ethisch hete hangijzers (onderdeel van het morele verval en de verloedering) met behulp van de deugdenleer tegen de schrift in goed te praten.²⁴

In Samen Educatief spreekt De Bruijne over de (nog) levende gedachte, dat protestant en deugd niet samengaat. Hij verwijst daarbij ietwat badinerend naar een uitspraak van een 'doorgaans royale

¹⁷ Dat is wat het Griekse woord voor bekering - metanoia - in feite betekent. Zie ook Romeinen 12:2 waar 'de vernieuwing van het denken' wordt gezien als het ware offer.

¹⁸ Denk aan de demon van Socrates cs.

¹⁹ Hoe tegengesteld is het meegekruisigd zijn, sterven aan je zelf aan de geopperde gedachte van Wilma van der Jagt (coauteur van *Doe me een deugd*) dat je deugden moet vieren, al filosoferend met de kinderen. Zo Wilma van der Jagt 'Werken met deugden, hoe doe je dat?' in [Samen Educatief, nieuwsbrief Educatieve Academie - jaargang 3 - februari 2010](#), Gereformeerde Hogeschool Zwolle. Het is bijna te bizar om te veronderstellen, maar valt er aan de deugdenleer te verdienen.

²⁰ Act on virtues? Zelf leren - via o.a. opvoeding (zie volgende noot) - en doen? Of, voor dood houden en in Hem blijven - vrucht (van de Geest) dragen (Joh. 15:4 en 5)? Een proces waarbij de landman actief betrokken is - Hij snoeit (soms pijnlijk! vers 2) - en van de rank wordt alleen gevraagd om in Hem te blijven (NB het 'zonder Mij kunt gij niets doen' vers 5). Pas als de rank verbonden blijft, kan ze vrucht dragen. Al de rest is stro, hoe mooi het ook schijnt. De graankorrel moet in de aarde vallen en sterven, dan draagt ze vrucht (Joh. 12:24) en dus niet worden opgepoetst.

²¹ In de deugdenleer speelt opvoeding een belangrijke rol. Vgl. J. de Leeuw, *Mores Leren*, Uitgeverij Damon bv., Best, p. 42. Niemand is deugdzaam zonder vorming. Aangezien de mens als een onbeschreven blad wordt geboren (tabula rasa), kunnen diverse deugden via de opvoeding worden gevormd. De opvoeder is daarbij tegelijk voorbeeld. Volgens Aristoteles wordt namelijk het morele karakter ontwikkeld door goede gewoontes, voortkomend uit de juiste keuze(s). De deugdenleer is bij uitstek de manier om jou en de ander te ontwikkelen tot een qua eigenschappen voortreffelijk persoon. Vgl. ook Jan ter Lindert in [Normen en Waarden, BvMG](#) (Bureau voor Morele vraagstukken en Geestelijk welzijn). '...je vormt jezelf en anderen voortdurend. Met elke handeling die ik verricht, trek ik als het ware een spoor.' 'De deugdeethiek vertrekt van de hiermee aangegeven vooronderstelling dat mensen voortdurend zichzelf en elkaar vormen.' 'na te denken over hoe we onszelf en elkaar vormen, en te bekijken hoe we dat zo goed mogelijk zouden doen. De deugd is de naam voor een goed gevormde houding.' Zo Paul van Tongeren 'Morele vorming' in [Samen Educatief, nieuwsbrief Educatieve Academie - jaargang 3 - februari 2010](#), Gereformeerde Hogeschool Zwolle. Een dergelijke visie rechtvaardigt de vraag: waar is hier (nog) ruimte voor God en Gods Geest, het leven van Jezus?

²² Zie <http://www.actonvirtues.nl/> onder Deugden Deugdenproject™ en 5 Strategieën.

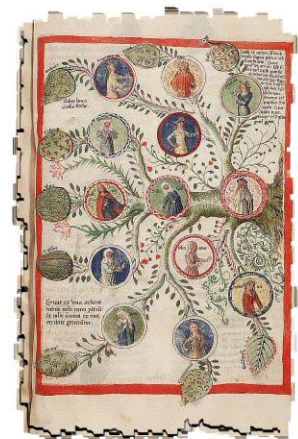
²³ Laat niet juist Romeinen 7:1-26 pijnlijk het tegendeel zien van wat de deugdenleer stelt en voorstaat? 'Want niet wat ik wens, *het goede*, doe ik, maar wat ik niet wens, *het kwade*, dát doe ik.' Vers 19 (cursivering jgh).

²⁴ Zie G. Maneschijn bij Peter Henk Steenhuis, Filosofie, Trouw 18 april 2008 [Leven met wat niet gekend kan worden](#). Maneschijn vergeet in zijn middels eigen interpretatie van de deugdenleer aangehaalde problematiek rond gelijkslachtig zich richten en uiten dat de Bijbel diens weg om tot duiding van deze ethische kwestie te komen niet volgt, maar planuit spreekt van 'tegennatuurlijk'. Geen topdownmodel of downtopmodel, maar Gods gebod/Woord!

gereformeerde voorganger'.²⁵ Heeft deze gereformeerde voorganger evenwel niet royaal gelijk? Ik zou zelfs 'protestant' in dezen willen vervangen door 'christen' - *dat christen en deugd niet samengaat* - aangezien de begrippen 'protestant' en 'christen', zeker in onze tijd, niet alleen nog maar nauwelijks overeenkomen, maar het ook breder gesteld dient te worden. Het verweer van De Bruijne dat een dergelijke gedachte historisch onjuist is, wordt door hem (een summiere verwijzing naar Calvijn ten spijt) niet onderbouwd en is niet alleen erg kort door de bocht, maar lijkt mij zeer te bevragen. Richting De Bruijne mag, indachtig Sola Scriptura, daarenboven gevraagd worden wie het laatste Woord heeft: Calvijn of de schrift. Ook moet worden ingestemd met het door De Bruijne vervolgens geconstateerde denkbeeld dat er 'een roomse geur hangt' rond de deugdenethiek en er eveneens sprake is van een 'modernistische kleur'. Wat het eerste aangaat spreekt de geschiedenis duidelijk voor zich zoals de Kamper hoogleraar zelf (ook) vaststelt. Het roomse leven was en is van daaruit nog steeds doortrokken van het doen van goede werken. En wat te denken van de invloed van ondermeer Thomas van Aquino? Wat dit aangaat past van Tongeren geheel in deze lijn. Juist de katholieken vergaten/vergeten de Schrift en kenmerken/kenmerken zich als kameleon, dit wil zeggen: passen zich vanuit een berekend altruïsme snel aan de omgeving aan om deze uiteindelijk te kunnen annexeren. Werden in deze drang niet (af)goden zelfs heiligen? Wat de modernistische kleur betreft, verwijs ik in dit bestek enkel naar Maneschijn en de teneur die zelfs binnen, tot voor kort als onverdacht te kenmerken, orthodoxe hoek op ethisch terrein zichtbaar wordt.²⁶ Suggereert de deugdenleer niet dat de mens van nature goed is en zichzelf kan verbeteren? Vechten deugden niet om voorrang boven Gods gebod en Woord? Maken ze het kruis niet overbodig? Wanneer De Bruijne toegeeft dat hier risico's liggen, dan wijst dat er op dat hij als man uit de lijn van 'de voortgaande reformatie' de schoen wel degelijk voelt wringen.

Bij de deugdenethiek staat niet centraal 'wat moet ik doen', maar 'hoe wordt ik een goed mens'²⁷, de gezindheid van degene die handelt is van belang.

Juist de christen weet dat het er op aan komt om te vragen: wat wilt Gij dat ik doen zal (Hand. 9:6 SV). Opvallend is dat binnen het boek *Doe me een deugd* een aantal malen het WWJD voorkomt: What Would Jesus Do - wat zou Jezus doen.²⁸ Het gaat om de gezindheid van Christus. Slechts enkele van de aan het boek meewekende leerkrachten laten blijken deze boodschap van de Bijbel te hebben begrepen.²⁹ Het is niet primair een kwestie van opvoeden, maar van allereerst bekering, kiezen voor Jezus Christus en vervolgens Gods Geest de ruimte geven om Hem in je leven gestalte te doen krijgen - veranderen naar het beeld van Christus. Niet de morele ervaring is dus uitgangspunt, maar het kiezen voor of tegen Christus Jezus. Moet je afhankelijk zijn van de goede wil of van zijn genade? Wanneer is die wil zedelijk goed? Is de wil van de meerderheid wet, imperatief? Hoe kan een *onwedergeboren* mens ooit weten wat 'goed' is?

De deugdenboom

Toen de rijke jongeling Jezus 'goed' noemde, antwoordde Hij dat 'niemand goed is dan God alleen' (Marc. 10:17 e.v.). God is het ijkpunt, referentiekader, de bron van alle wijsheid én goedheid. De wijsheid der wijzen, en het verstand - de rede - van de verstandigen zal Hij verdoen (1 Cor. 1:19). Goed is wat God wil. En wat God wil, is te vinden in zijn geboden en zijn Woord. Het beoordelingscriterium voor goed handelen/leven is voor de christen geenszins de rede en de deugd maar Gods Woord!

Wat de vermeende relatie tussen rede en deugd aangaat, verwijs ik graag naar wat Oswald Chambers zegt: 'Wij nemen een *verstandelijk* standpunt omtrent het leven in en zeggen dat een mens, door zijn instincten te beheersen en door zich zelf op te voeden, een leven kan vormen dat zich langzamerhand ontwikkelt tot het leven van God. Maar als we verder komen, merken wij de aanwezigheid van iets waarmee wij geen rekening hebben gehouden, n.l. van de zonde, en daardoor worden al onze berekeningen omver geworpen. De zonde heeft de grond van alle dingen *chaotisch* in plaats van

²⁵ Zie A. de Bruijne, 'Deugden ethiek en protestantisme' in [Samen Educatief, nieuwsbrief Educatieve Academie - jaargang 3 - februari 2010](#), Gereformeerde Hogeschool Zwolle.

²⁶ Men denke aan de sluipende ontwikkelingen op ethisch vlak binnen christelijk gereformeerde, nederlands gereformeerde en ook vrijgemaakte kring.

²⁷ Zo Jan de Leeuw, *Mores Leren*, ibid, p. 42.

²⁸ Zie bijvoorbeeld de foto op p. 87, 89 in *Doe me een deugd*.

²⁹ Te noemen zijn Erna Barneveld en Bart Hulleman. Aan dergelijke leerkrachten durf je als gelovige ouder met een gerust hart je kind toevertrouwen. Helaas zijn er ook die amper of totaal niet aan Gods Woord toekomen. Gemiste kansen!

redelijk (cursiveringen jgh) gemaakt. Wij moeten de zonde als een feit erkennen, niet als een tekort...³⁰

In het algemeen, en zeker voor de christen, is de deugdenleer dan ook niet als levensvatbaar te beschouwen, terwijl zondermeer de stelling gerechtvaardigd lijkt dat de deugdenethiek intussen hoort bij een verloren mens- en wereldbeeld.

Dan is er tot slot nog de vraag of er geen christelijke ethiek meer mogelijk is.

Af en toe kom je de - zeker te denken gevende - bewering tegen, dat *de* christelijke ethiek niet bestaat. Dit zou komen omdat christenen vanuit hun onderling verschillende visies op de bijbel ook verschillende visies hebben op en over ethiek. Duidelijk mag zijn dat een verlies aan eenduidigheid hier, de positie van de christelijke gemeenschap in de samenleving uitermate verzwakt. Wanneer 'vooraanstaande' personen en 'toonaangevende' instellingen, die aanvankelijk de Bijbel als enige ware en betrouwbare bron beschouwden en verkondigden, nu ten aanzien van de uitleg en interpretatie van het Woord in ethische zaken geheel of gedeeltelijk water bij de wijn doen, dan heeft dat onherroepelijk gevolgen. Heel duidelijk zien we een dergelijk verwateringproces bij bijvoorbeeld de Evangelische Omroep, maar zelfs binnen de politiek zien we een dergelijk proces destructieve sporen trekken. Er behoeft enkel aan de Christen Unie gerefereerd te worden. Bij beiden is dit proces al langere tijd gaande. Kan er dan niet meer gesproken worden over *de* christelijke ethiek? Wis en waarachtig wel, maar pas als er teruggekeerd wordt naar het Woord van God. Terug naar de Bijbel dus - over van de nood een deugd maken gesproken!

drs. J.G. Hoekstra

³⁰ Oswald Chambers, *Geheel Voor Hem*, Ten Have b.v., Baarn, 1966, p. 187.